Маржинализм және неоклассикалық экономикалық теорияның қалыптасуы.

Экономика ғылымындағы неоклассикалық бағыт 19 ғ үшнш бөлгнде қалыптасты. әйтсе де бұл бағыттың бастау алуы одан ертерек болды. Нео тркеу экономикалық теорияда маржиналдық революцияның нәтижеснде пайда болды

Маржинализмнң қалыптасуы- математик-экономистердң еңбектермен тығыз байланысты. Олар экономика ғылымындағы математикалық мектептң алғы шебн құрады. Оларға жататындары: А. Курно, Иоганн Генрих фон Тюнен, Герман Генрих Госсен.

Маржиналдық революция ек кезеңнен өтт: Брнш кезең – 19 ғ 70-ж, бұл математик экономистердң еңбектернң негзнде экономика ғылымында математикалық мектептң пайда болған кезең. Өклдер: Уильям Стенли Джевонс, Карл Менгер, Леон Вальрас.

.

Маржиналдық революцияның екнш кезең Маржиналдық революцияның екнші кезең

19 ғ 90-ж

Өкілдері

Альфред Маршалл,.

Джон Бейтс Кларк

Маржинализм австрия мектебнң қалыптасуы мен дамуы К. Менгер (1840-1921), Ф. Визер (1851-1926) және Бем-Баверк (1851-1919) еңбектермен тығыз байланысты. Аталған мектептң негзн салушы К. Менгер болып табылады Маржинализм австрия мектебнң қалыптасуы мен дамуы К. Менгер (1840-1921), Ф. Визер (1851-1926) және Бем-Баверк (1851-1919) еңбектермен тығыз байланысты. Аталған мектептң негзн салушы К. Менгер болып табылады

1871 ж К. Менгер "Саяси экономия негздемелер" ктабын басып шығарды. Адам қажеттлктерн зерттеуд ол өзне мақсат қылып қойды

Менгердң құндылық концепциясы дәйект түрдег субъективтлкт блдред. Классикалық саяси экономия өклдер құндылықты объективт түрде, иглкт жасаудағы өндрс факторларының шығындарымен анықталатындығын қарастырған болатын

Менгердң талдауында құндылық иглктң болашақ қажеттлкт қанағаттандыру қаблет шартымен қарастырылады

Менгердң талдауында құндылық иглктің болашақ қажеттлікт қанағаттандыру қаблет шартымен қарастырылады. Субъектнң бағалауынсыз кез-келген иглк құндылыққа ие бола алмайды

Менгер тұтынылатын әрбр он түрл иглктердң бағалауының шартты мысалын келтреді

Мысалда осы әр түрл иглктер қажеттлктерд қанағаттандыру маңыздылығына қарай сараланады

Нәтижеснде Менгер өз мысалында белгл бр иглк брлгнң құндылығын сол иглктң шект пайдалылығы арқылы анықтайды

өз кезегнде әрбр қажеттлкт қанағаттандырушы актлер тзбег сараланады, яғни тұтынушы үшн тұтынылатын алғашқы иглк брлг, екншсне қарағанда құнды, екншс үшншсне қарағанда құнды, осылайша толық құнығу процесне ейн, яғни кезект иглк брлгнен қанағаттану көрсеткш нөлге тең болғанша

Менгер ғылымға өзнен кейнг ғалымдардың еңбектернде даму алған бртлалай идеялар енгзд. Мысалы, өндрс факторының әр түрл комбинациясында брдей өнмд өндрп шығару идеясы. Кейн бұл идея негзнде өндрстк функция теориясы қалыптасты.

К. Менгер сол сияқты экономика ғылымына сұраныс бағасы, ұсыныс бағасы ұғымдарын да кргзді

Менгер талдау процесне "өтмдлк" терминн кргзд. әр түрл тауарлардың өтмдлк қаблетнң әр түрллгн айта келп Менгер, ақшаның жоғары өтмдлк қасиетн анықтайды: тұтынуға ткелей ұмтылыс пен қатар өтмдлкке ұмтылыс айырбастың ықыластандырғыш уәж бола алады дейд.

К. Менгердң көптеген идеяларын оның шәкрт Е. Бем-Баверк жалғастырды. Оның негзг еңбег "Шаруашылық иглктер құндылығының негзг теориялары" деп аталады (1886). Ол құндылықтардың субъективт және объективт ұғымын пайдаланады.

Бірншісі тұтынушының тауарды жекелей бағалауы арқылы анықталады, екншс рынокта бәсекелестк барысында анықталады және тауарлар айырбасының айырбас теңдгн блдред. Баға игліктердң құндылығын субъективті бағалауға байланысты қалыптасады

Субъективті бағалылық шекті пайдалылықтың туындысы, яғни иглік қорларындағы соңғы брліктерінің пайдалылығы. Ал шекті пайдалылық өз кезегнде иглік бірліктернің мөлшері мен жекелердің тұтыну қарқындылығына байланысты

К. Менгер

Бем-Баверк иглктерд салыстырудың менгерлк кестесн пайдаланады, оған брқатар өзгерстер енгзед. Ол қажеттлктердң бөлк-бөлкпен емес, кейде мүлдем қанағаттанбайтындығын, немесе бүтндей толық қанағаттанатындығын өзгерс қып енгзед.

Бем-Баверк пайдалылық мағнасы туралы түснкт кеңейтед. Брншден, ол пайдалылық деген түснкт тек белгл бр қажеттлктерд қанағаттандыру деп қана түснп қоймайды, оны машақат пен ауыртпалықтардан арылу деп те түсндре Сондықтан оның түснгнде пайдалылық - ол қаржы шығындарын қысқарту мен күштерд үнемдей блу

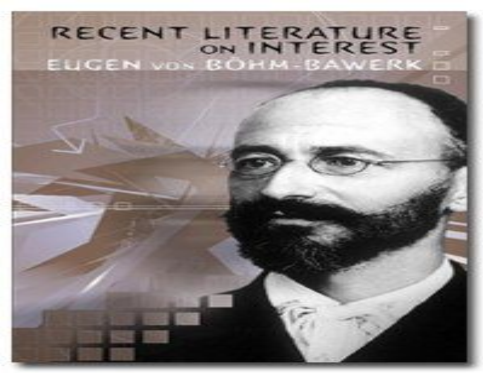

Бем-Баверк

Екншден Бем-Баверк түснгнде субъект үшн белгл бр иглктң пайдалылығы, осы иглктен қанағат алу үшн бас тартқан басқа иглктердң шект пайдалылығы арқылы анықталады Менгерге қарағанда Бем-Баверк иглктердң пайдалылығын есептеп шығаруға нақты өлшемдерд ұсынды. Ол нарықтық бағаға көп көңл аударды. Менгердң сұраныс пен ұсыныс бағасын пайдалана отырып, ол нарықтық бағаның қалыптасуының моделн жасайды

Осыған байланысты Бем-Баверк төменг және жоғары шект жұптар ұғымын енгзед

Жоғары шект жұптар- әлсз сатып алушылар мен әлд сатушылар жұбы. Төменг шект жұптар- әлд сатып алушылар мен әлсз сатушылар жұбы.

Бем-Баверктң нарықтық бағасы осы ек шект жұптардың бағаларының арасындағы баға Бем-Баверктң нарықтық бағасы осы ек шект жұптардың бағаларының арасындағы баға

Фридрих Фон Визер

Фридрих Фон Визер еңбектернде австрия мектебнң концепциялары толығырақ баяндалады. Ф. Визер 1914 ж “Қоғамдық шаруашылық теориясы” деп аталатын өзнң негзг еңбегн жариялайды.
Визер сонымен қатар өндрс шығындары заңын анықтады, кейн бұл заң Визер заңы деп аталды.

К. Менгер мен Бем-Баверкке қарағанда Визер үкметтң экономикаға араласуын жақтады. Австрия мектеб пайда және процент мәселелерн де шект пайдалылық теориясы тұрғысында талқылайды.

Австриялықтар, К. Маркст мысалға ала отрып монизм принципн қолданады, яғни табиғат пен қоғам құбылыстарын бр негз тұрғысынан түснд руге тырысты.

Бұған мысал ретнде олар бағаның бртұтас түпнегзн здед. Сондықтан да австриялықтар үшн құндылықтың брнегз тұрғысынан алғандағы қайнар көз – пайдалылық болып табылады. Австрия мектебн көп жағдайда субъективт-психологиялық мектептн қатарына жатқызады.

Австрия мектебне жақын, брақ одан мүлде дербес әр тәуелсз түрдег идеяны ағылшын ғалымы Уильям Стенли Джевонс (1835-1882) дамытты. Оның “Саяси экономия теориясы” ктабы австрия мектебнң негзн салушы К. Менгердн ктабымен бр уақытта 1871 ж басылып шықты.

Пайдалылық функциясын Джевонс үздксз деп қарастырды. Пайдалылықтың түпк көрсеткшне Джевонс соңғы қосымша шексз аз шамадағы иглк қорларының пайдалылығын жатқызады. Шект пайдалылық деп ол пайдалылығы нөлге тең қосымша иглктерд айтады. Осы пайдалылықтың соңғы көрсеткштернң теңелу тауарлар айырбасын құрайды дейді

Джевонс кейн өзнң атын алған төмендегдей теореманы анықтады: оңтайлы тұтыну кезнде сатып алған тауарлардың түпк пайдалылық көрсеткштер олардың бағасына тең болады.

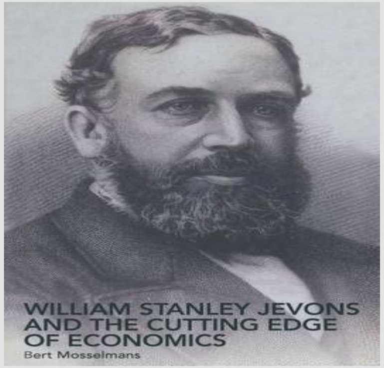

Уильям Стенли Джевонс

Мари Эспри Вальрас (1834-1910). Вальрасты әйгл қылған еңбектернң шндег “Таза экономикалық теорияның элементтер”,“Ақша теориясы”,“Биметализмнң математикалық теориясы” атауға болады. Вальрас жалпы экономикалық тепе-теңдктң тұйық математикалық моделн әзрлеген алғашқы экономист.

Мари Эспри Вальрас

Экономикадағы тепе-теңдк мынадай үш шарттың сақталған жағдайында қамтамасыз етлед: 1) өндргш қызметтерге деген тимд сұраныс пен осы қызметтердң ұсынысы тең болған жағдайда; 2) рыноктағы өнмдер бағасы тұрақты болғанда;

3) өнмдердң сату бағасы оны өндруге кеткен шығындарға тең болғанда.

Математикалық моделдеу түрнде тепе-теңдктң бұл шарттары төрт түрл өзара байланысты теңдеу жүйес арқылы көрнед. Брнш жүйе өндргш қызметтердң ұсынысын сипаттайды. Екнш теңдеу жүйес дайын өнмдерге деген сұранысты сипаттайды. Үшнш теңдеу жүйес өндргш қызметтерд тұтынуды блдред. Төртнш теңдеу жүйес өндргш қызметтер мен дайын өнмдердң бағаларының қатынастарын көрсетед. Бұл теңдеулер жүйес брнш рет өнм өндрс мен өндрс факторларының шығындары арасындағы қатынастарды көрсетт.

Кембридж мектебнң негзг бағыттары оның негзн салушы Кембридж университетнң профессоры А. Маршаллдың (1845-1924) еңбектернен көрнед. 1890ж негзг “Экономика ғылымының принциптер” деп аталатын еңбег басылып шықты. Осы шығармасы арқылы А. Маршалл экономика ғылымында жаңа негзг неоклассикалық бағыттың негзн салды деп есептелед.

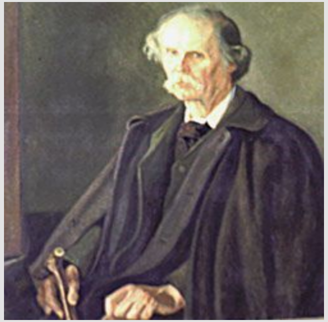

А. Маршал

Маршалл ағылшынның классиакалық мектебмен маржиналистк концепция идеяларын брлкте, байланыста зерттеуге талпынды. “Экономика ғылымының принциптер” еңбегнде Маршалл нарық тепе-теңдлгн ұсыныс пен сұраныс бағаларының тепе-теңдг түрнде қарастырады.

Маршалдың пкрнше, өндрс шығындары мен шект пайдалылық бағаны нақтылаушы тең құқылы факторлар болып табылады. Маршалдың пкрнше құнды жасауға ек фактор қатынасады: өндргш фактор және субъективт фактор.

Құн категориясы нақтылай алғанда Маршалдың талқылауында тепе-тең баға категориясымен үндесі

Маршалл құн мен баға арасындағы байланысты көрсетуге тырысқанмен, негзнде өзнң баға теориясының талдауын сұраныс пен ұсыныс қатынастарының шеңбернде жүргзд. Бұл туралы Маршаллдың өз былай дейд:“сонымен мынадай қорытынды жасауға болады, жалпы ереже сиякты, қарастырылып отырған кезең қысқарған сайын бздң талдауымыздағы сұраныстың құнға әсерн көбрек ескерген жөн секлд, ал осы кезең ұзарған сайын, құнға өндрс шығындарының әсер көбрек маңызға ие болады”.

Маршалл баға шамасының сұраныс пен ұсыныс қатынастары арқылы анықталатын кер байланысты да көрсетт. Баға тепе-теңдк деңгейнен артып кетсе, ұсыныстың ұлғаюын ынталандырады. Сұраныстан артып озған ұсыныс бағаны керснше тепе-теңдлк деңгейне дейн төмендетед.

Егер нарықтық баға тепе-тендлк бағасынан төмен болса, ол сұранысты арттырады. Сұраныс ұсыныска қарағанда артып, бағаның тепе-теңдлк нүктесне қарай жоғарылауын тудырады

Сонан кейн Маршалл сұраныстың баға өзгерсне әсермен қатар, кер байланысты, бағаның өзгерсне байланысты сұраныс серпнн карастырады. Сөйтп экономика ғылымына тағы да жаңа түснк – сұраныс икемддгн енгзеді.

Сұраныс икемдлг дегенмз- баға өзгерс кезндег сұраныс ауытқуының көрсеткш, яғни тауар бағасының төмендеген немесе жоғарылаған кезндег сұраныс көлемнң канщалыкты өсу мен кыскаруы.

Маршалл экономика ғылымына көптеген жаңа категориялар енгзд, кейн олар снсп экономикалық теорияның алтын қорына айналды.

19ғ соңғы ширегнде АҚШ-та әлеуметтк мәселелер шиеленісе түсті

Осы кезеңдег экономикалық мәселелерге байланысты ойлардың көрнект өклдернң қатарына Колумбия университетнң профессоры, қоғам қайраткер Джоа Бейтс Кларк (1847-1938) жатады

Ол брнеше еңбектердң авторы, солардың шндег негзглер - “Байлық философиясы” (1886), “Байлықтың бөлну” (1888), “Трестерд бақылау” (1901), “Экономикалық теория очерктер” (1924).

Универсалды заңға Кларк шект пайдалылық заңын жатқызады. Оның пкрнше, шект пайдалылық бұл сатып алушы белгл топтың соңғы ақша брлгне сатып ала алатын иглгнң пайдалылығы. Ауқаттылығы төмен адамдар үшн бұл нақ хал ахуалы күйл адамдар үшн- қымбат ким, ал дәулетт топтың адамдары үшн- қымбат автокөлк

Тисінше төменгі топтың адамдары нанның, ортаңғы топ – кимнң, жоғары топ- көліктін бағаларын шарттайды.

Екіншден кез-келген тауар брнеше қасиеттерге толы, ол қасиеттердң әрбр сатушылардың өз тобын қызықтырып тартады. Мысалы, сағат уақытты көрсетед, оның сырты алтыннан немесе күмстен жасалған, ол белгл бр әуен ойнайды – бұлардың барлығы пайдалылықтың құрамдас бөлгі

Сондықтан тауардың құны басқалар үшн брдей пайдалылықты ғана блдрп қоймайды, ол пайдалылықтың құрамдас бөлктернң жиынтығын блдреді.

Экономикалық теориядабұл жағдай “Кларк заңы” дегенді блдреді: тауардың бағасы шект пайдалылықтың құрамдас бөлктернң сомаларына тең, және әрбр жеке тұтынушы тобына бөлек шект пайдалылық сәйкес.

Кларк шект еңбек өнмдлг арқылы табыстардың бөлнс кезнде сақталатын әдлеттлктң нормативті принципін байқады.

Кларк экономикалық теорияны статикаға және динамикаға бөлед. Статика – экономикалық зандардың с-әрекетн тұрғындар санының, ақша капиталының, техника мен технологияның және баска да маңызды факторлардың өзгермейтн шартында қарастырады.

Статика – бұл қоғам жағдайының дамусыз, тыныштық пен тепе-теңдлкте сипатталуы. Дәл осы статикада шаруашылықтың тепе-теңдгн қамтамасыз етудң негзг заңдылықтары ашылады. Кларктң пкрнше, дәл осы жағдайда өндрстң әрбр факторына тиесл үлеснң жүктелун зерттеу қажет. Бұл зерттеулер шект пайдалылық пен кеммел өнмдлктң табиғи заңдары негзнде жүргзлу тис

Кларктың осы шект еңбек өнмдлг концепциясы батыстың экономикалық лмдерне зор үлес қосты. Оның есм осы концепцияның арқасында әлемге әйгл болды. шект еңбек өнмдлг табыстарды қалыптастыруда басты принципке айналды

Экономикалық теорияның келесі бөлм динамика қайсбір заңдылықтарды ашпайды

Ол тепе-теңдктң бұзылуын, сұраныс пен ұсыныстың сәйкессздгн, салалық диспропорцияларды т.б. қарастырады. Экономиканың кейдр категориялары динамикамен байланысты

Кларктың шект және айрықша өнмдлк концепциялары шектеул ресурстар тұсында оңтайлы мәселелерд шешуге зор үлесн қосты